

Білий Бім Чорне вухо (скорочено)

Гаврило Троєпольський

Гаврило Троєпольський

Білий Бім Чорне вухо

Повість

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ 1

Двоє в одній кімнаті

Місячне цуцня Бім учиняло сумні концерти, а потім в обіймах із пляшечкою молока засинало на руках у хазяїна. Цуцня швидко звикало до нового господаря і завдячувало йому життям. Бім народився від породистих батьків, сетерів з довгим родоводом, та його масть виявилася зовсім не типовою. За стандартами мисливських собак сетер–гордон має бути неодмінно чорний з виразно одмежованими яскравими рудо–червоними підпалинами. А Бім уродився білим, але з рудуватими підпалинами, а одне вухо та одна нога були чорні. Біма уже хотіли втопити, та Іван Іванович забрав його собі. Чоловік був старшим, жив сам, був мисливцем. На стіні у його кабінеті висів портрет покійної дружини.

У ранньому віці Бім швидко засвоював інтонації голосу хазяїна, тому обіцяв бути якнайрозумнішим собакою. Хазяїн непокоївся, чи дадуть на Біма родовідне свідоцтво, чи він залишиться довічним ізгоем. Іван Іванович перегорнув усі книжки з полювання та собаківництва, щоб хоч трохи наблизитися до істини й довести згодом, що Бім не винен. Саме для цього він і почав виписувати з різних книжок усе, що могло виправдати Біма, як справжнього представника породи сетерів.

НОТАТКИ ХАЗЯЇНА

Бім непомітно увійшов у життя старого й міцно закріпився у ньому. Собака покоровив його добротою, безмежним довір'ям і ласкою. Чоловік хотів отримати свідоцтво, тому читав різні книги, розглядав картини, де були собаки.

Потім чоловік знайшов у книзі Л. П. Сабанєєва, що порода Біма – одна з найінтелігентніших. У тій же книжці чоловік прочитав, що цуцня червоної суки і чорного сетера мав граф Лев Миколайович Толстой. Також в Імператора був сетер з однією білою ногою. Та Іван Іванович сумнівався, що Бім – нащадок собаки Толстого чи Імператора, тож він розумів, що бути Бімові ізгоем. Лишається одне: Бім – собака інтелігентної породи.

Чоловік часто говорив з портретом дружини, а тепер, коли у нього був Бім, уже не

почувався таким самотнім. Так вони й жили удвох в одній кімнаті. Бім ріс міцненьким, розумним, тямущим. Вдома Бім виконував усі накази і не заважав господарю, коли той мав роботу. Але не так було в лузі, де обидва забували про все. Тут можна бігати, гратися, ганятись за метеликами, перекидатися в траві. Одначе після восьми місяців Бімового життя, усе пішло за хазяїновими командами: "Іди-іди", "Назад", "Лежати", "Поруч", "Шукай".

Одного разу Бім вловив своїм носом запах невідомого птаха і кинувся шукати його. То був перепел, та він втік, бо собака гнався за ним. Тоді Іван Іванович взяв Біма на довгий ремінь і наказав шукати знову. Відтоді собака навчився, що не потрібно нападати на птаха, а тільки шукати, щоб потім господар вистрелив у жертву з рушниці.

У два роки Бім став чудовим мисливським собакою, довірливим і чесним. Він знав уже близько ста слів, що стосувалися полювання і дому. Ніколи й нікого Бім не вкусив – хоч на хвіст наступи. Гавкотом попередити уночі, що до вогнища підходить чужий, – будь ласка, але щоб укусити – нізащо. Така вже інтелігентна порода. Коли хазяїн, літня людина, занедужував (хворів він дедалі частіше), то Бім сам ходив гуляти, а коли повертався, то дряпав у двері, щоб його впустили.

РОЗДІЛ 2

Весняний ліс

На другому сезоні, тобто на третьому році від Бімового народження, Іван Іванович познайомив його і з лісом. Була саме провесінь, вечірня зоря тільки-но займалася, а поміж дерев стояли уже сутінки. Бім був насторожений, за кожним деревом чув щось незнайоме, таємниче. Собака не відходив від Івана Івановича і ніби запитував: "Чого ми сюди попали?".

Вони спинилися на широкій галяві, на перетині двох просік: дороги на всі чотири сторони. Іван Іванович став за кущ ліщини, обличчям до зорі, й дивився вгору. Хтось прошарудів лісом, але то був просто заєць. Раптом угорі хтось, невидимий і невідомий, захоркав: "Хор-хор!" Бім почув це перший і здригнувся. Хазяїн теж. Обидва дивилися вгору. Несподівано з'явився птах, який летів просто на них. Іван Іванович вистрелив з рушниці. Птах упав у кущі, але друзі швиденько його знайшли. Чоловік поклав птаха перед Бімом і сказав, що це вальдшнеп. Бім обнюхував, торкав лапою довгий ніс птаха. Пролетіли ще три вальдшнепи, але Іван Іванович більше не стріляв.

...Вдруге вони приходили сюди ж пізнього ранку, але вже без рушниці. Цього разу Бім став сміливіший. Він напав на ниточку запаху вальдшнепа і побіг за птахом, який швидко зник у гіллі. Потім гнався за другим, третім, та хазяїн не схвалив такої поведінки, і Бім трохи образився. А коли Іван Іванович замилювався першим проліском і навіть дав понюхати Бімові, собака не розумів, що такого в цій квітці, і навіть приревнував.

НОТАТКИ ХАЗЯЇНА

Іван Іванович любив проліски, бо їх обожнювала його дружина. Маленькі і непомітні проліски чоловік порівнював зі скромними людьми, які мають величезну душу.

Через кілька днів вони з Бімом були на тому самому місці. Пролісків було вже багато, і Іван Іванович не знав, де отой перший. Бім нічого такого не розумів.

Якби Іван Іванович був письменником, то звернувся б до людини так: "...Якщо тобі захочеться спочити душею, йди напровесні у ліс до пролісків, і ти побачиш чарівний сон дійсності. Йди мерщій: за кілька днів пролісків може й не бути, а ти не зумієш запам'ятати чари видіння, дарованого природою. Йди, спочинь. Проліски – на щастя, кажуть у народі".

РОЗДІЛ 3

Перший Бімів недруг

Минуло літо, веселе для Біма: походи на луки й болота, сонячні дні, купання, тихі вечори на березі річки. Під час тренувань і муштри Бім знайомився з мисливцями і собаками. Інші люди, окрім мисливців, для Біма були малоцікаві.

Одного разу в лузі Бім зустрівся з кудлатенькою собачкою, вдвічі меншою од нього, чорненькою. Він відчув, що вона з'їла мишу і була голодною. Бім запросив її з собою, і вони пішли до Івана Івановича. Кудлатка (так назвав її старий) сіла віддалік. Іван Іванович дав їй ковбаси, і вона навіть дозволила погладити себе, хоч і з побоюванням. Вона супроводжувала хазяїна і Біма до міста, але на околиці несподівано сіла на узбіччі дороги і більше не зрушила. Бім не знав, що в Кудлатки також були хазяї, які покинули її напризволяще, а потім ще й побили і прогнали, коли вона спробувала повернутися. Ось вона й жила сама.

...Третє літо минуло. Одного дня був перший морозець, а наступного ранку Іван Іванович став збиратися з Бімом на полювання. Та не встигли вони зранку зібратися, коли прийшов якийсь чоловік. Бім його знав – зустрічав у дворі, – але якогось зацікавлення й особливої поваги той не викликав у нього. Куций, товстий, з широким обличчям, він сказав, що має від пожильців дому скаргу на Івана Івановича, точніше, на Біма. Хазяїн став запевняти, що Бім добрий і нікого не кусає, а потім запропонував покликати скаргницю. Гість вийшов і невдовзі повернувся з Тіткою. Бім її також знав: невеличка на зріст, писклява й гладка, вона цілими днями сиділа на лавці в дворі з іншими вільними від роботи жінками. Якось Бім навіть лизнув їй руку (не від повноти почуттів тільки до неї особисто, а до людства взагалі), від чого та заверещала і почала кричати щось на весь двір. Більше провини за ним перед Тіткою не було. Він нічого не розумів із Тітчиних слів, а вона скрекотіла сорокою і весь час показувала свою руку, брешучи, що Бім вкусив її.

Іван Іванович показав сусідам різні команди, які виконує Бім, а потім собака навіть дав лапу гостеві. Та зробити цього для Тітки він не хотів, вперше не послухавшись хазяїна. Тут Тітка почала кричати на Івана Івановича, що він її образив. Та гість уже зрозумів, що собака ні в чому не винний, тож подер скаргу. Тепер Бім добре зрозумів: гість і хазяїн – не вороги, а навіть, з усього видно, поважають один одного.

НОТАТКИ ХАЗЯЇНА

Іван Іванович записав, що зранку приходив до нього голова будкому зі скаргою на собаку. Звали чоловіка Павло Титович Ридаєв. Він уже був на пенсії, але ще працював.

Іван Іванович теж був пенсіонером, раніше працював у газетах журналістом, тепер теж дещо писав. Павло Титович не розумів, що писати – теж робота. Головною метою його життя тепер було виховувати усіх без винятку, а сьогодні він "виховав" ще й Тітку, з якою радив Бімові більше не зв'язуватися. Так у Біма з'явився новий друг Павло і новий недруг Тітка.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ 4

Жовтий ліс

Одного з наступних днів, рано-вранці, вони удвох вийшли з дому. Спочатку їхали трамваєм, а за містом – автобусом. Івану Івановичу довелося дати водієві хабаря, щоб пустив у салон автобуса собаку.

Від шосе до лісу йшли пішки. Іван Іванович зупинився на узліссі відпочити, а Бім поблизу обстежував місцевість і вперше познайомився з їжаком. У лісі вони побачили сороку, сойку, маленького зайця. А потім чоловік наказав Бімові шукати. Такі хвилини для Івана Івановича були хвилинами забуття. Він забував війну, забував злигодні минулого життя і свою самотність. Навіть син Коля, його криве дитя, забране жорстокою війною, ніби був тут з ним.

Бім знайшов вальдшнепа, а Іван Іванович вистрелив. Старому не дуже хотілося вбивати, але він робив це заради Біма, який був мисливською собакою. До кінця полювання хазяїн "мазав", мов сліпий. Дуже незадоволений був пес, коли хазяїн і зовсім не вистрілив в одного з вальдшнепів.

Додому вони повернулись, коли вже смеркло, втомлені і обидва добрі, лагідні один до одного. Бім не захотів ночувати на своєму лежку, а стягнув звідти підстилку, приволік її до ліжка Івана Івановича і вмовстився поруч з ним, на підлозі. А вночі Іван Іванович чомусь стогнав, потихеньку вставав, ковтав таблетки й знову лягав. Старий говорив, що осколок повзе йому до серця...

Та все обійшлося: вранці, після прогулянки, Іван Іванович сів за стіл, як і завжди, поклав перед собою білий аркуш і почав писати.

НОТАТКИ ХАЗЯЇНА

Чоловік писав, що вчора був щасливий день, та все–таки відчувається якийсь гніт на душі. Перше, що його засмутило – це хабар водієві автобуса. А друге – вбивство дичини. Івану Івановичу стало жаль мертвого вальдшнепа. У чоловіка виник докір сумління і біль за всіх, що вбивають без потреби. Він згадав про постанову керівництва Товариства мисливців про знищення сорок як шкідливих птахів. Тоді всі мисливці вбивали сорок із спокійним сумлінням. Так само вбивали яструбів, вовків, не розуміючи, якої шкоди завдають природі.

РОЗДІЛ 5

На облаві у Вовчому яру

Одного осіннього дня до Івана Івановича зайшов чоловік, від якого пахло рушницею

і собакою. Чоловік говорив про вовків, а це слово було відоме Бімові. Він згадав гидкий запах лісового собаки, запах, якого злякався колись.

Наступного ранку Бім з хазяїном відправилися на полювання. Вони їхали автомобілем, повним мисливців. Спочатку Біма не хотіли брати, бо це мало бути полювання на вовків. Та Іван Іванович запевнив, що Бім не подасть голосу, не гончак же він.

Довго йшли один за одним вздовж узлісся. Бім ішов тінню слід у слід за хазяїном. Попереду всіх, головним, ішов учорашній гість-мисливець. Коли почалася облава на вовків, Бім був на повідку.

Враз почалося. Сигнальний постріл розірвав тишу на великі шматки: луна прогрімотіла то там, то тут, то десь удалині. А потому, ніби в тон лісовому гуркоту, далеко-далеко голос Головного: "Пішо-о-ов! Ого-го-го-го-го-о-о!" Іван Іванович нахилився до Бімового вуха і ледве чутно прошепотів: "Лежати!" Бім лежав і тремтів. Застукотіли дрючками об дерева, заторохтіла тріскачка, мовби сто сорок перед погібеллю. Цеп нагоничів наближався з криком, гомоном і пострілами вгору. І от... Бім зачув знайомий з юності запах: вовк! З'явився вовк і тут же зник. Одразу ж, майже ту ж мить, пролунав постріл у цепу, за ним – другий. Ще постріл на номері. Це вже зовсім поруч. А крики ближче, ближче та ближче.

Величезний старий вовк з'явився несподівано. Людський гомін уже наздоганяв його. Вовк був поранений. Іван Іванович вистрілив. Хижак не був жалюгідним. Він був красивий, цей вільний дикун. Вовк звалився-таки й розпластався, повільно перебираючи лапами. Бім не зміг витримати всього цього. Він схопився й зробив стойку. Іван Іванович гладив Біма, пестив, умовляв, але той, хоч і уклав шерсть на спині, однак усе ще крутився на місці, часто-часто дихав, висолопивши язика, й одвертався од людей. А коли мисливці попрямували до вовчого трупа, Бім не пішов за ними, а, навпаки, відійшов

Коли зібрались на кордоні усі мисливці, випили по чарці й загомоніли, веселі і збуджені, Бім відчужено й самотньо лежав під тином, згорнувшись калачиком, суворий, червоноокий, вражений і заражений вовчим духом. А коли мисливці посідали в автомобіль і Іван Іванович підсадив туди Біма, той кішкою вистрибнув на землю, ощирившись і скімлячи: він не хотів бути вкупі з трьома мертвими вовками. Тоді чоловік з Бімом сіли в кабінку.

* * *

Після того було не так уже багато полювань на вальдшнепа, але Бім усе виконував чудово, як і завжди. Одначе досить йому зачути вовчий слід – він припиняв полювання: притулявся до хазяїнової ноги – і ні з місця. Після облави Бім ще дужче став любити Івана Івановича і вірити в його силу.

РОЗДІЛ 6

Прощання з другом

Якось після полювання Іван Іванович прийшов додому, нагодував Біма й ліг у постіль, не повечерявши й не погасивши світло. Наступні дні Бім почав помічати, що

хазяїн частіше лягає, чогось журиться, іноді несподівано зойкне від болю. Більш як тиждень Бім гуляв сам. Потім Іван Іванович зовсім занедужав. Якось чоловік сказав Біму, що осколок підповз під серце. Бім захвилювався. Він забігав по кімнаті, без упину дряпаючись у двері, немовби кликав: "Уставай, мовляв, ходім, ходім". А Іван Іванович боявся поворухнутись. Бім знову сів біля нього й заскавулів потихеньку.

Іван Іванович обережно встав, вийшов на площадку, подзвонив у сусідні двері, а коли з'явилась дівчинка, Люся, він щось їй сказав. Дівчинка покликала бабусю – Степанівну. Як тільки Іван Іванович сказав їй те саме слово "осколок", вона заметушилась, взяла його під руку й повела назад. Вона сказала, що треба лежати, а Бім і собі ліг.

Степанівна викликала швидку, і скоро з'явилися троє у білих халатах. Спершу Бім не дозволяв їм наблизитися до старого, але Іван Іванович примирив їх. Чоловіка винесли на носилках, а перед цим він попросив Степанівну приглянути за Бімом. Собаці він наказав: "Чекати".

Чекати! Ось тепер уся мета Бімового життя. Але як тяжко було тієї ночі самому, як боляче! Опівночі, коли зійшов місяць, він завив. Прийшла Степанівна, пожаліла собаку, увімкнула світло й пішла. Бім уместився під самісінькою лампочкою, спиною до місяця, та незабаром знову ліг перед дверима: чекати.

Вранці Степанівна принесла кашу, насипала її в Бімову миску, але він навіть і не встав. Тоді вона випустила собаку погуляти. Стара думала, що Бім сам собі пошукає чогось поїсти.

Бім кинувся шукати Івана Івановича і оббігав місця, де вони гуляли. Хазяїнового сліду ніде не було, і Бім уже зневірився. І раптом в одному з дворів він натрапив на слід носилок. Він не знав, що тут "Швидка допомога". Якби люди знали, чого шукає Бім, вони йому допомогли б, хоч хазяїна сюди й не привозили, а відвезли просто до лікарні.

Бім сидів до самісінького вечора біля бузкового куща. Надвечір на собаку звернули увагу й інші люди. Хтось приніс шматочок ковбаси – Бім не доторкнувся; хтось хотів узяти його за нашийник – Бім відбіг; навіть дядько у чорному халаті, який проганяв його раніше, кілька разів проходив повз нього і, зупинившись, дивився на Біма співчутливо.

Коли посутеніло, Бім вирішив, що хазяїн вдома, тому побіг туди. Він подряпався у рідні двері, але вони не відчинилися. Тоді він ліг край поріжка. На площадку вийшла Степанівна. Вона підсунула йому миску з ранковою кашею. Бім не доторкнувся. Жінка вирішила, що він підживився сам.

Зранку він знову побіг до "швидкої", але його жорстоко прогнали. Містом ішов самотній, сумний, ні за що скривджений пес. На одній з вулиць, де було дуже багато людей, Бім почав здогадуватися, що люди всі різні: вони можуть бути і гарними, і поганими.

Біля нього зупинився чоловік з м'ясистими одвислими губами, весь у глибоких, зморшках, кирпатий, з виряченими очима і закричав: "Неподобство!". Люди почали зупинятися. Чоловік почав називати Біма заразою. Якась жінка заступилася за Біма. Та

ось підійшла та сама Тітка–наклепниця. Бім спочатку злякався, але потім, настовбурчивши шерсть на загривку, став у оборонну позицію. Тітка знову почала брехати, що Бім укусив її. Бім не міг більше витримати і стрибнув до тітки, щосили гавкнув і вперся всіма чотирма лапами, стримуючись від подальших вчинків. Тітка покликала міліціонерів, які забрали до відділку кирпатого, Тітку і якогось студента. А за ними пішов Бім і молода жінка, яку, як виявилось, звали Даша.

У відділку Даша розповіла, що студент ні в чому не винен, а Бім, якого уже називали Чорне Вухо, показав різні команди і довів, що розумний. Міліціонер знайшов на нашійнику номер і зателефонував у Спілку мисливців. Нарешті усі дізналися, що власник собаки – Іван Іванович Іванов, вулиця Проїжджа, сорок один. Даша повела Біма додому.

Вдома ніхто не відчиняв. Даша подзвонила до сусідів. Вийшла Степанівна і розповіла про ситуацію Біма. Даша викинула зіпсовану кашу, помила Бімову миску і пішла купити їжі. З Бімом залишилася Степанівна і заговорила, що теж лишилася сама. Вона жила з онукою, бо батьки дівчинки подались аж до Сибіру. Степанівна виливала душу сама перед собою, звертаючись до Біма. Даша повернулася з двома котлетами і двома картоплинами. Бім не їв, і їй довелося годувати його силою. Стара мала щодо цього свою думку: вважала, що він сам знайде їжу на вулиці, а раз на день вона варитиме йому кулешу.

Даша про щось замислилась, потім зняла нашійник. Вона попросила стару не випускати собаку, поки не повернеться з нашійником. Степанівна сказала Даші, що Івана Івановича – хазяїна, повезли літаком до Москви, бо має бути складна операція на серці.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ 7

Пошуки тривають

Зранку прийшли Даша і Степанівна. Даша почепила на Біма нашійник, на якому тепер на всю широчінь був міцно закріплений латунний жетон-пластинка з вигравійованим написом: "Звуть його Бім. Він чекає на хазяїна. Добре знає свою домівку. Живе у квартирі сам. Не кривдіть його, люди". Даша прочитала напис Степанівні і розповіла, що її покинув чоловік, маленький син помер, і вона виїжджає з міста.

Даша пішла, а Степанівна ще не випускала Біма, щоб часом не побіг слідом. Десь через годину Бім заскавулів, потім і завив з туги вголос, і Степанівна випустила його.

За цілий день Бім не виявив жодних ознак Івана Івановича. А надвечір, наче про всяк випадок, забрів у молодий парк. Там четверо хлопчаків ганяли м'яча. Він посидів трошки, перевірів усе навкруги, наскільки хапав ніс, і хотів був іти звідси. Але хлопчик років дванадцяти відокремився від тих, що грали, підійшов до Біма й зацікавлено задивився на нього. Бім поздоровкався і покрутив хвостом, але якось сумовито.

Хлопчик зрозумів, що собака йому поки що не зовсім довіряє, і сміливо підійшов, простягнув руку. Хлопчика звали Толик. До них підбігли решта хлопчиків, і Толик уголос прочитав написане на латунній табличці. Діти кинулись додому, щоб принести щось поїсти для Біма. Пухкенький хлопчик приніс пиріжок, Дорослий – шматок ковбаси, Худенький – два млинці. Та Бім не їв, і тоді Толик став засувати їжу собаці в рот. Бім проковтнув ковбасу, а пиріжок і млинці взяв уже сам. За тиждень Бім їв усього лиш вдруге.

Після трапези хлопці виявили, що Бім вміє виконувати багато команд. Хлопчики були щасливі, та тут до них підійшов дядько. На вигляд він був поважний. На запитання, чий собака, Толик сказав, що його. Хлопчик не раз бачив Сірого дядька: він поважно прогулювався навкруг парку наодинці. Якось раз навіть вів із собою собаку, який упирався й не хотів іти. Пухкенький недоречно повідомив про табличку, і Сірий виявив, що собака не належить Толику. Бім почув, що від Сірого пахне собаками, пахне якось віддалено, багатоденно, але пахне. Чоловік насварив Толика за брехню, потім витяг з кишені поводок і пристебнув до нашійника. Сірий збрехав, що відведе собаку за місцем призначення. І повів Біма, який упирався і озирався на Толика. Хлопчик плакав, але нічого не міг вдіяти.

Чоловік привів Біма у свою квартиру, бо був колекціонером собачих знаків, а Бімова табличка була рідкістю. Бім побачив у кімнаті на стіні дошки, обшиті оксамитом, а на них рядами висіли собачі знаки: номерки, жетони, медалі сірі і медалі жовті, кілька гарних поводків і нашійників, кілька удосконалених намордників та інші предмети собачого вжитку, навіть капроновий зашморг для душіння. Чоловікова дружина хотіла уже випустити Біма, та Сірий спинив її: собака міг побігти до хлопців, а ті побачили б, що таблички нема. Вирішили залишити Біма до світанку.

Бім ліг біля дверей: нічого не вдієш! То була перша ніч, коли Бім не прийшов в свою квартиру. Вночі Бім заскавулів. Потім навіть двічі гавкнув, а потім не витримав – завив протяжно. Сірий схопився, ввімкнув світло й почав гамселити Біма палицею і сичати, щоб не вив, бо почують сусіди. Сірий вдарив собаку по голові, і Бім на мить втратив свідомість. Та він швидко отямився і вищирив зуби. Сірий відчинив вхідні двері, та було пізно: Бім стрибнув, хапонув ворога за м'яке місце і вискочив у розчинені двері.

Уже завидна Бім прибів до свого будинку, піднявся до своїх рідних дверей і подряпався. Відповіді не було. Слідів Івана Івановича не було чути. Було ще дуже рано, щоб Степанівна почула в досвітньому сні Бімові позивні. Він посидів біля дверей ніби в задумі. Боліло усе від побоїв, гупало в голові й страшенно нудило, зовсім сили не було. Але він пішов-таки знову шукати хазяїна.

РОЗДІЛ 8

Випадок на стрілці

Збігали дні. Бім їх уже не помічав. Він регулярно обстежував місто і вивчав його в усіх деталях. Тепер він ходив заздалегідь наміченим маршрутом. З'явилися нові знайомі серед людей. Бім відзначив, що більшість із них – добрі, але такі йшли вулицями мовчки, а погані завжди багато балакали.

Бім потроху навчився розподіляти людей на сорти. Ось, наприклад, часто трапляється йому на дорозі дебела молодичка, яка побачивши Біма, кричить, що міліція не береже людей від бродячих псів, бо люди для міліції – п'ята нога собаці. Бім вирішив, що молодичку так і звуть – П'ята Нога.

Одного разу рано-вранці, перевіряючи запахи одного з тротуарів, він аж остовпів від радощів: тут пройшла Даша! Слід привів його до вокзалу. Пройти в приміщення було неможливо, бо людей без краю. Бім оббіг навколо вокзалу й вийшов на перон. Нікому не було діла до Біма. Біля одних дверей поїзда війнуло Дашею. Бім потягся до порогів, але його відігнали. Коли поїзд рушив, Бім побіг за ним. Отоді саме й побачила його Даша. "Бім! Бі-ім!!! – закричала вона. – Любий Бім! Прийшов провести! Мій добрий Бім! Бі-ім! Бі-і..." Голос її все тихшав і тихшав. Поїзд зникав. А Бім, хоч як старався, хоч як напружував свої сили, все відставав і відставав. Він довго біг, втомився і впав між рейками.

На щастя, до нього підійшла якась жінка. Вона була у ватяному піджаку і ватяних же штанях, запнута хусткою. Дужа, велика жінка. Побачивши, що собака ще дихає, вона дала йому води. У цієї грубуватої на вигляд жінки був теплий і спокійний голос. Вона навіть сказала, що її батько і чоловік загинули на війні, а вона їх проводжала, як оце Бім когось.

Жінка взяла його на руки й знесла з полотна залізниці під укiс. Жінку цю звали Мотря, і вона разом з іншими жінками величезними обценьками чіплялася в шпалу, а колода підкорялася й повзла за ними, затиснута з усіх боків. Коли жінки обідали, то пригостили й Біма. Тепер він уже брав їжу з рук добрих людей. Це було його порятунком.

Надвечір він занепокоївся, а потім попрощався з Мотрею і пішов. Та коли він перегородив рейки, під ногами щось скреготнуло... Бім аж завив од страшного болю, але ніяк не міг відірвати лапу від рейок: на стрілці лапа потрапила в могутні лещата. Бім завив, та людей поблизу не було.

Раптом Біма засліпило світло поїзда, що їхав на нього. На щастя, поїзд зупинився за 30 метрів від Біма, а два шофери врятували його, звільнивши лапу. Але Бім не ворушився, він заціпенів. Тоді його узяв чоловік і відніс за колію. Там Бім закрутився дзигою на місці, залишуючи розчавлені пальці.

Згодом він пострибав на трьох ногах, змучений, покалічений. Він часто зупинявся і лизав занімілі й уже припухлі пальці хворої лапи. До рідних дверей він пришкутильгав далеко за північ. Хотів подряпатися в двері, та вже не міг.

Зранку Степанівна жаліла нещасного собаку і впустила у його квартиру. Степанівна не вміла поводитися з собаками, не знала, як годувати і доглядати, однак вона вміла жаліти. Вона принесла листа, якого прислав Іван Іванович. Чоловік написав Степанівній, щоб дала Бімові чистий аркуш, який він навмисне довго тримав у руках. Бім понюхав аркуш і відчув рідний запах. З очей собаки покотилися сльози. Бім плакав уперше в житті. Це були сльози надії, щасливі сльози.

Степанівна починала розуміти собаку, але розуміла й те, що вона не впорається

сама, не потягне, не зможе. Довго вона сиділа коло Біма й думала про своє життя. Проте догадалась-таки дати Бімові води.

Бім послав, а коли Степанівна принесла їжу, він уже покрутив їй хвостом, а потім і попоїв. Жінка мусила вивести його надвір на повідку. Біля під'їзду їх зустрів Павло Титович і порадив берегти собаку, але взяти на цеп, щоб не втік. Не підкоритися голові будкому Степанівна не могла, тому вона й купила ланцюжок і на ньому виводила Біма в двір. Але вдома відчеплювала його від нашийника й кидала в куток.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ 9

Маленький друг, невірні чутки, таємний донос на Біма та авторський відступ

У школі діти з Бімового будинку розповіли вчительці про собаку, який ходить на трьох ногах і дуже худющий. І що хазяїна його повезли до Москви на операцію, а водить його тепер бабуся Степанівна.

Чутка дійшла до одного з учителів-методистів; той на чергових районних зборах працівників освіти розповів про собаку. Через три дні після того в усіх школах цього району міста говорили дітям про жалість до тварин і розповідали, як гарно й тепло поставилися в школі номер ось такий до собаки. У школі, де вчився Толик, учителька розповіла про те ж саме, а потім усі писали твір "Я люблю тварин". Толик сидів як на голках, він не міг нічого писати. А коли довідався у вчительки, що собаку звати Бім, вирішив врятувати його. Хлопчик просив відпустити його з уроків, та нічого не вийшло. Тоді він написав твір, що все одно знайде Біма. Вчителька не розуміла почуттів хлопця і за твір поставила двійку.

Після перерви Толик поїхав із свого нового району в інший, старий, в ту школу №... і врешті допитався у хлопців все про Біма. Хлопець дістався до Бімової квартири і поговорив зі Степанівною. Усе легко з'ясувалося. Хлопчик не пізнав Біма: живіт аж підтягло, скімшена шерсть, кособока хода, випнуті ребра. Таблички не було, і хлопець здогадався, що зняв її Сірий. Толик вирішив кожного дня після школи приходити до собаки. Так знайшовся у Біма новий маленький друг. Він щодня після обіду їхав через усе місто до Біма, ходив з ним по двору, по вулицях, по парку.

Якось Толик у своєму районі зустрів Сірого і запитав про табличку. Чоловік брехав, що пес його вкусив, а таблички він не знімав. Звичайно, про укуси він не збрехав. Та першопричиною всього він вважав те, що Бім укусив його, а не те, що сам зняв у нього табличку.

Сірий пішов геть від хлопця і написав заяву, яку відніс у ветеринарний пункт. Чоловік написав, що собака покусав його на вулиці, тому треба зловити його і знищити. Ветлікар захвилювався і викликав чергового пастерівського пункту. Лікарі оглянули Сірого і, налякавшись, щоб не було сказу, призначили уколи проти сказу... в живіт... протягом шести місяців. Тепер наклепник регулярно мав ходити на уколи в певні дні й години, бо йому пригрозили, що коли не прийде, знайдуть вдома.

А далі було так: Сірий якось зійшовся з Тіткою. Вони розговорилися, і жінка сказала, що Бім теж вкусив її. І вона того ж дня понесла заяву у ветеринарний пункт. Тітка також вскочила у халепу: горланила, лаялась, брехала, як то вже потрібно було їй, зокрема про те, що ранка була невеличка і вже загоїлась, тицяла пальцем у старий рубець. Їй теж призначили уколи. Тітка зненавиділа Біма лютою ненавистю. Сірого – також, але трохи менше, хоч він і підвів її під монастир.

У зв'язку з такими двома заявами через два дні в обласній газеті з'явилося оголошення про скаженого собаку–сетера, якого треба зловити для аналізу. В найближчі дні негайно посипалися листи читачів. В одному з них повідомлялося, що біля вокзалу бігав такий–то собака і виглядав, як скажений. Були навіть листи, які і зовсім не стосувалися Біма. Собаку шукали вже по всьому місту. Редактор своєчасно помітив, що дискусія стає стихійною, тому дав оголошення, що собака спійманий.

Толик, довідавшись у школі про оголошення, знайшов надвечір квартиру ветлікаря і домовився про огляд. Наступного дня хлопчик поїхав до Біма й одвів його, триногого, на ветеринарний пункт до лікаря. Той оглянув і сказав, що собака не скажений, а хворий, побитий і покалічений. Ветлікар виписав ліки і назвав Толика хорошою людиною.

РОЗДІЛ 10

За гроші

Бім одужував завдяки старанням Толика і Степанівни. А тижнів через два почала загоюватися й лапа. Розчесана Толиком шерсть надала Бімові цілком пристойного вигляду. А ось голова стала боліти не перестаючи: від ударів Сірого щось у ній неначе змістилося. Часом Бім відчував паморочення.

Лише пізньої осені Бім пішов на чотирьох ногах, однаке накульгував – нога чомусь стала трохи коротша. З головою все начебто владналося. Та хазяїна не було, і аркуш листа давно вже не пах ним. Толик усе ще боявся й того оголошення в газеті, і Сірого дядька, та й перехожі інколи запитували: "А чи не той це собака, скажений, з чорним вухом?". Хлопчик щодня, надвечір, ішов з кривим собакою одним і тим маршрутом. З онукою Степанівни, Люсею, білявенькою ровесницею, тихий і скромний Толик дуже подружився, хоча чомусь і соромився брати її на прогулянки. Зате у квартирі Івана Івановича вони, бувало, бавилися з Бімом. Степанівна тут же сиділа, плела щось і раділа, дивлячись на дітей.

Одного разу Толик розповів, що його тато багато працює, а мама теж зайнята, бо постійно наводить вдома чистоту. Почувши це, бабуса спитала хлопця, чи знають його батьки, що він ходить до Біма. Почувши, що батьки нічого не знають, Степанівна порадила Толику розповісти їм. І от наступного дня Толик уже не прийшов. "Сказав батькові", – подумала Степанівна. У Люсі стислося серденько, воно віщувало щось лихе.

Бім хотів погуляти, і Люся вирішила, що поведе його сама. Та в дворі до неї причепилися хлопці. На щастя, Бім захистив дівчинку: так гавкнув, так рвонувся, що хлопці так і сипонули врзнобіч. Після такого випадку Біма знову почали випускати

самого, як і раніше. Спочатку Люся виходила за ним і пильнувала. Потім Степанівна рано–вранці відпустила його самого. З цього разу й зовсім він гуляв сам, а ввечері повертався й охоче їв.

Якось на перехресті з дверей трамвая його покликала знайома вагоновод. Собака пам'ятав, що ця жінка возила його з хазяїном на полювання, до автобусної зупинки. Коли вагон рушив, Бім стрибнув туди з надією, що жінка їде до Івана Івановича. Біма виставили, але він швидко побіг слідом. На кінцевому кільці він застопорив біля зупинки. Звідси вони переходили з Іваном Івановичем вулицю і чекали автобуса.

Коли підійшов автобус, черга заповзла в двері, а Бім потюпав останнім, як і годиться кожному скромному собаці. Шофер впізнав собаку. Це був той шофер, якому Іван Іванович дав хабаря. Чоловік взяв собаку до себе в кабінку. Бім умостився там, притиснувшись до стіночки, щоб не заважати.

Коли вони були вже біля тієї зупинки, де Бім завжди виходив з Іваном Івановичем у ліс, собака запалився. Він дряпався в двері, скавулів, просив випустити. Та шофер грізно наказав сидіти. Один з пасажирів вирішив купити Біма. І от коли він уже розрахувався з шофером, запитав, як звати собаку. Шофер запитливо подивився на Біма, потім на покупця і впевнено відповів: "Чорне вухо". Чоловік зрозумів, що собака не належала шоферу.

Чоловік, пропахлий травою, був явно добрий, і Бім пішов з ним поруч, сумний і збентежений. Йшли вони спочатку лісом. Потім потяглась озимина. В дорозі Бім отримав нову кличку – Чорновух.

РОЗДІЛ 11

Чорновух у селі

Бім опинився у селі і все його там дивувало. Будиночки були маленькі, вкриті ребристими сірувато-білими листами. Вранці, завжди в один час, з кожного будиночка іде вгору дим. Найдивовижнішим виявилось те, що вкупі з людьми тут жили різні тварини й птиця: корови, кури, гуси, вівці, свині. У тварин, позаду кожного людського будиночка, були свої будиночки.

Першого дня Бімові постелили сіна в кутку сіней. Чоловік прив'язав його мотузком, добре нагодував і кудись пішов. Решту дня Бім пробув на самоті. Надвечір він почув, як зашаруділи ратичками по землі вівці, як вони увійшли у двір, як промукала корова у хліві. А незабаром прийшов і той чоловік, але тепер з хлопчиком, від якого пахло вівцями. Так Бім потрапив у сім'ю Альоші та його батьків – Хрисана Андрійовича та Петрівної.

Від хлопчикової мами пахло землею і буряком. Вона пізно верталася додому, доїла корову, робила домашню роботу. Того вечора до них прийшов бригадир, і Бім показав усе, що вмів. Усі зрозуміли, що він дуже розумний собака.

Батько та Альоша пасли людські вівці, окрім яких були ще й колгоспні. Мати працювала на буряках, і їй була потрібна допомога чоловіка і сина. Та поки не випав сніг, вони мушили доглядати овець.

Зранку Біма розбудило півняче кукурікання, а згодом собака отримав миску

смачного молока. Корова прийняла його з цілковитим довір'ям, навіть лизнула в голову. Свиня і двоє поросят спочатку не приділили Бімові уваги, а просто перехрюкнулись між собою іронічно. А от червоний півень кинувся на Біма шулікою. У відповідь Бім вдарив його лапою з розмаху. Тепер півень уже не був героєм. Відтоді він з курми не підходив до собаки.

Біма ще з тиждень не випускали з двору, і він, якимось сам по собі, став тут за головного. Згодом, коли було холодно, ніхто не дивувався, що Бім спав між поросятами на м'якій підстилці, зігрітий з обох боків. Проти такої дружби і поросяча мама не заперечувала.

Годували Біма дуже добре. Та не для мисливського собаки це: лежати, стерегти курей, виховувати поросят...

РОЗДІЛ 12

На польових просторах. Незвичайне полювання. Втеча

Бім відчув ще й те, що довір'я до нього нема, коли не випускають. Кожного ранку Хрисан Андрійович з Альошею вигонили своїх овець і йшли з ними на цілий день, а Біма, хоч як він просився, залишали в дворі.

Одного разу Бім почав рити землю під тином, підійшов Хрисан Андрійович, узяв його за хвоста. Бім завмер у своїй норі, як неживий. Чоловік зрозумів, що Чорновух затужив, що собака прагне волі. Хрисан Андрійович покликав Біма в сіни, поклав на сіно, прив'язав за мотузок і приніс миску з м'ясом. Та собака більше не їв.

Наступного дня Хрисан Андрійович одв'язав Біма і взяв з собою пасти овець. З кожного двору до них приєднувалися то п'ятеро, то десятеро овець, отак у кінці села зібралась величенька отара. Попереду йшов Хрисан Андрійович, позаду – Альоша з собакою.

Була вже не осінь, однак ще й не зима. Бім ішов на мотузку. Він бачив, як Альоша підганяв овець, що відбивалися від отари. Бім дуже швидко збагнув, що жодна вівця не повинна відходити від гурту, а в наступній пробіжці з Альошею він уже гавкнув на ту вівцю, яка порушувала порядок і дисципліну. Так Бім швидко навчився пасти овець. Нарешті його спустили з мотузка. А не більш як через тиждень Бім завертав неслухняних овець до отари, стежив за ними, познайомився з двома собаками, що стерегли величезну колгоспну отару, де було три чабани.

Якимось зненацька посипав сніг. Хрисан Андрійович, Альоша та Бім збили овець у коло, постояли трохи, та й повели отару в село серед дня. Бім тепер перейшов ночувати в дуже теплу будку, збиту в кутку самих сіней і напхану м'яким сіном. А вечорами він заходив до хати як член сім'ї і лишався там, доки повечеряють.

Одного вечора Петрівна прийшла геть запорошена сніжком, мокра, з обвітреним і опухлим обличчям. Бім дивився, як вона, роздягнувшись, трусила руками й стогнала. Руки в неї були червонясті, потріскані, в землистих плямах. А Хрисан Андрійович дивився на Петрівну і про щось начебто журився. А другого ранку він нагострив ножі, і всі четверо вийшли з дому: Петрівна, Хрисан Андрійович, Альоша та Бім. Сім'я чистила у полібуряк і скидала на купи. Було холодно, і Альоша бігав з Бімом, щоб зігрітися.

Отак бігаючи полем, Бім знайшов зграйку куріпок. Усі зрозуміли, що він мисливський собака, учений.

Кілька днів вони ходили на буряки, а потім закінчили свою ділянку. Тепер Петрівна нікуди не ходила й одверто раділа з цього. Вона цілі дні щось робила: чистила корову, прала білизну, мила підлогу, шаткувала капусту, колотила масло, топила піч, варила, шила на машинці, латала одягу, виносила корові цебро – всього не злічити. Бім стежив за її роботою. За Альошею приходила вчителька, хлопчик ходив тепер до школи.

Якось, коли всі зібралися й вечеряли, увійшов чоловік: високий, широкий, костистий, з великим обличчям, але з маленькими лисячими очима і в лисячій шапці. Його звали Клим, і він хотів купити Біма, бо був мисливцем. Хрисан Андрійович відмовився, бо любив свого Чорновуха, але дозволив брати собаку на полювання, щоб він підтримував породу, як йому належить за статутом.

Вдосвіта Хрисан Андрійович разом з жінкою зібралися в місто на базар. Вони мали що продати, тому обвішалися клунками і пішли. Та Біма не взяли, хоч він теж хотів у місто, до своєї домівки. Невдовзі надійшов Клим з рушницею та рюкзаком. Бім побачив рушницю і зрадів, що відправиться на полювання.

Спочатку їм нічого й не траплялося, окрім нори смердючого тхора. В переліску Бім став на куріпок. Клим крикнув, щоб собака лякав їх. Бім аж здригнувся від крику басом і враз підняв куріпок. З Кліма був кепський мисливець, він промазував. Коли Бім знайшов зайця, Клим ніяк не міг застрелити його.

Клим так і не зміг зрозуміти у своєму озлобленні, що Чорновух не привчений рвати зайців і душити їх, що це нижче гідності інтелігентного сетера. І тоді чоловік з розмаху ударив Біма щосили носком здорового чобота в груди знизу. Бім охнув і впав. Він дивився болісним і страдницьким поглядом на людину, не розуміючи й жахаючись. Потім він насилу звівся на чотири лапи, похитався ледь-ледь і звалився знову, ворущачи лапами. Клим налякався і втік. Того дня він не повернувся в село, а десь прошвендяв до самої ночі. Опівночі, скрадаючись городами, заповз до своєї хати, що стояла край села.

В бідного Біма всередині щось обірвалося від удару, воно перехопило дихання, стисло груди, того він і втратив свідомість. Та ось він кашлянув і став блювати, зітхнув – дихати боляче. Ще раз ухопив повітря розкритим ротом і відкашлявся. Насилу підняв голову. Собака ледве встав, тяжко добрався до найближчої скирти і ліг.

Скільки Бім пролежав у забутті, він не знав, але, прийшовши до пам'яті, відчув гострий біль у грудях; голова запаморочилась, і він, відчувши нутром, що зараз щось скоїться з ним, виповз із соломи. Полежав просто неба. Потім Бім доплентався до ручаю і випив води. Він побачив степову осоку і почав її їсти. Потім трапилася вже присохла запізніла ромашка. Він їв і ромашку. Ще повернувся до ручаю, напився й пішов до села. Дорогою Бім примостився коло копиці, відлежався трошки. З'їв лопух. Так Бім лікувався.

Уночі собака притюпав до Хрисана Андрійовича, переліз через дві приступки на

ґанок і приліг. У хаті було тихо. До подвір'я підійшов Клим і побачивши, що Чорновух вернувся, потрюхикав назад, аж наче повеселів. У Біма не було сили, щоб наздогнати й помститися за підступний жорстокий удар чоботом. Навіть гавкати він не міг. Бім боявся, що Клим прийде знову і забере його, тому собака тихо обійшов двір і пішов собі з села.

Світало. В напрямку до шосе йшов собака. До зупинки автобуса Бім знову знесилів, він ледве дотягнув до стогу сіна. Лежав там довго, майже цілий день. Тепер йому трапилася галявка безсмертника, він з'їв і ці квіточки. Затемна він добрався нарешті до шосе. Бім вирішив не відходити від автомобільної дороги і сховатися на ніч неподалік, де-небудь поруч. Він доплентався до автобусної зупинки, там забився в куток, під лавку, й став чекати.

Альоша і Хрисан Андрійович, очікуючи Чорновуха, проговорили до одинадцятої вечора. Потім ходили довкола двору, зазирали до поросят, під ґанок (може, втік від Клима та й сховався). Вони не чули, як приходив Чорновух на ґанок, як підкрадався й утік Клим, як пішов їхній добрий новий друг від лихої людини.

Вранці батько розбудив Альошу, бо знайшов сліди собаки. Та скільки вони не шукали, Чорновуха не було. Хрисан Андрійович здогадався, що Клим побив собаку. Вони з сином навіть знайшли сліди крові на лежанці Чорновуха.

Увечері Альоша кілька разів виходив на ґанок, чекав, кликав. А потім повернувся в сіни, сів коло собачої будки, напханої сіном, і заплакав. А в цей саме час Бім уже лежав під лавкою павільйончика автобусної зупинки. Лежав і ждав, коли розвидниться.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ 13

Лісова лікарня. Тато з мамою. Гроза в лісі

Тільки-но зайнявся світанок, Бім поповз із павільйону. Сів. Набряклим ногам полегшало. Терплячи біль і приглушуючи його легеньким скавулінням, якимось у собі, він пішов уперед.

Ось він впізнав ту самісіньку автобусну зупинку, на якій вони завжди виходили з Іваном Івановичем перед початком полювання. Собака зайшов до знайомого лісу. Недалечко одразу ж знайшов знайому галявинку і став біля пеньочка, на якому завжди сидів Іван Іванович перед полюванням.

* * *

Бім лежав цього теплого осіннього дня у лісі біля пеньочка і тужив. Він відпочив трохи та й пішов помалу лісом, щось вишукуючи. Захотілося їсти. Він почав гризти соковиту кору осокора. Чи догадувався Бім, що й ця кора – цілюща для нього? Потім заснув міцним сном.

Проснувся Бім уже надвечір. Він сховався до рідного пеньочка, посидів трохи й повернувся до свого лігва – затишної ямки. Так він проспав цілу ніч.

На світанку його розбудив тихий шерех вальдшнепа. Собака просто впав і схопив

птаха зубами. Поївши, Бім захотів пити і знайшов калюжку.

Лікувався Бім ще п'ять днів. Годувався, чим бог допоможе, але лікувався наполегливо. Спав у обжитій ямці. Хоч і схуд, охляв від хвороби й недоїдання, але трави зробили своє. Вирішивши, що Івана Івановича тут не дочекатись, він підтюпцем попрямував до шосе.

* * *

У місто Бім прийшов пізно ввечері. Ще на околиці вирішив обійти небезпечне місце, щоб поминути будинок Сірого. Біля одного з парканів Бім відчув Толиків слід! Хвіртка була замкнута, але Бім, не задумуючись, підліз під неї пластом і пішов по сліду маленького друга. Це був малюсінький парк-сад, посеред якого стояв невеликий двоповерховий будинок. Туди й повів слід.

Бім підійшов до дверей і почав шкрябати їх. Відчинила Толикова мама, а коли Бім гавкнув, вибіг і сам Толик. Друзі раділи зустрічі, а мама наказала негайно прогнати собаку. З'явився і тато. Він теж був незадоволений, але мав свій план. Батьки дозволили Толику залишити Біма. Та от вночі, коли Толик спав, тато викликав машину, взяв Біма на вірьовку, прихопив якийсь вузлик і повіз собаку в ліс. У лісі Семен Петрович прив'язав Біма до дерева, поставив йому миску з м'ясом і поїхав геть.

Бім невдовзі зрозумів, що він зараз там, де колись був з хазяїном на облаві. Той самий ліс. Але вовком поки що ніде поблизу не пахло. Бім зрозумів, що до Толика тепер іти не треба. Та він і не міг йти, бо був прив'язаний. Собаці біло холодно, він тремтів, а потім, як на зло, почалася буря і короткий, сильний, холодний дощ.

Бім сидів до світанку, змерзлий, хворий, змучений. Перед ним стояла миска з м'ясом – до нього він так і не доторкнувся.

Перед самим світанком далеко завив вовк. Бім перегриз мотузку, та тут сорока подала знак, що хтось наближається. То була вовчиця. Вона вийшла на край галявини й зупинилася. Передня нога в неї крива (отож колись вона була поранена людиною). Накульгуючи, вона переступила кілька кроків, повернула голову точно до Біма і з розгону... кинулася в його бік. Але промахнулася – перешкодила крива нога. Бім вислизнув од неї і забився в дупло дуба. Він вищирив зуби, несамовито загарчав і так почав гавкати, як ніколи в житті не гавкав.

Лісник на кордоні визначив, що й собачий несамовитий гавкіт, і незвичний сорокачий неспокій – не на добро. Він узяв рушницю, зарядив картечкою й пішов у глибину лісу.

Вовчиця відійшла від дупла, щоб Бім замовк, знала, що разом із собачим гавкотом завжди з'являється людина з рушницею. Через якийсь час вона пересунулася ближче й сіла, не зводячи з Біма очей. Скільки часу отак тривало б, невідомо. Та ось вовчиця повела носом, бо відчула запах м'яса у мисці. Та для неї це означало одне: капкан, і вона втекла.

Бім теж пішов і скоро знайшов мертвого вовка. Це був той, що вислизнув з облави, смертельно поранений, біля якого усе ще кружляла вовчиця, час од часу оповіщаючи округу своєю страшною для людини тугою.

Зранку мама збрехала Толику, що вночі Бім захотів по-маленькому, тато випустив його, а він не повернувся. Толик знав, що це брехня. З того дня він став мовчазним удома і в школі, відлюдним, настороженим до близьких. Він шукав Біма. Часто можна було бачити в місті, як чепурненький хлопчик, із щасливої культурної сім'ї, зупиняв перехожого, вибравши його тільки по обличчю, і запитував: "Дядечку, ви не бачили собаку з чорним вухом?"

РОЗДІЛ 14

Шлях до рідних дверей. Три хитрі вигадки

Коли Бім підходив до міста, ноги майже не слухалися його. Адже він знову ж був голодний. Бім прожив майже два тижні надголодь.

На самісінькій околиці він натрапив на будівництво, і якийсь сторож прийняв собаку у свою сторожку. Звали сторожа Михей, і він змилювався над Бімом, нагодував його. Та згодом прийшов ще один сторож, і коли Михей заснув, той викинув Біма за поріг.

Собака не мав сили йти далі. Бім забрів на новобудову, зарився в купку стружок і міцно-міцно заснув. За день його ніхто не потривожив. Так він і пролежав до вечора. Знайшов на вікні майже пів буханки хліба і трохи поїв.

Знову Бімові треба було обминути район Сірого, а для цього неодмінно пройти повз Толиків будинок. Так воно й вийшло. Бім опинився біля хвіртки маленького друга й не міг, просто не міг пройти її, як чужу. Він приліг під високим муром у надії, що тут пройде Толик.

Був темний вечір. Бім почув звуки машини. Це приїхав Семен Петрович. Він підійшов, переконався в тому, що біля паркану Бім, і разом з шофером почав ловити собаку.

Бім вислизнув із світла в темряву, спустився поповзом у траншею і тут уже пішов повільно, ледве переставляючи лапи. Він втік від своїх ворогів, та ось канава закінчилася – Бім уперся в торцеву стіну. Важко було вибратися звідти, але в Біма все вийшло.

Ніч була холодна. Місто спало. Хоч і змерзнувши, він пішов-таки. По дорозі він забрів у відчинений під'їзд одного з будинків, притулився до теплого радіатора й заснув.

РОЗДІЛ 15

Біля останніх дверей. Таємниця залізного фургона

Прокинувся Бім ще вдосвіта. Не хотілося йти від теплого, такого гостинного місця, де ніхто не потривожив його сон. Паморочення припинилося так само враз, як і почалося. Бім виповз, полежав трохи на свіжому холоді й таки звівся на ноги. Уже десь на грані цілковитої непритомності й тому не відчуючи болю, він пішов хитаючись, мовби чумний.

Навряд чи дійшов би він до своєї домівки, коли б не натрапив на смітник, де порпалася Кудлатка. Бім впізнав її, а потім трохи підживився на смітнику.

Нарешті Бім добрався до своєї домівки. Він сів з протилежного боку вулиці й

дивився з радістю і надією. Йому стало так гарно. І враз він побачив страшно: з арки будинку вийшла Тітка! Бім сів, розширивши очі від жаху, все тіло затіпалося. Тітка кинула в нього цеглиною.

В таку ранню годину людей на вулиці не було, навіть двірники ще не виходили з мітлами. Лише одна Тітка та Бім дивилися одне на одного. Вона явно вирішила стояти і не пускати, навіть ноги поставила ширше.

Ця жінка вставала раніш од усіх мешканців багатолюдного будинку. Найпершим своїм обов'язком вона вважала таке: простежити, хто з чужих вийшов на світанку з того чи іншого під'їзду; в кого горить світло у вікні в той час, коли усі вдосвіта міцно сплять; хто поїхав по рибу або на полювання; хто перший, ще в темряві, пронесе щось на смітник. Потім вона подивиться й збагне, що ж сталося, подлубавшись у смітнику. А якщо дівчина прийде додому вдосвіта, то це для Тітки було вже вершиною тріумфу. Собак та їх власників вона ненавиділа, а підстерігати за ними було, мабуть, чи не найважливіше для Тітки. Вона не працювала і сиділа вдома, а от в суботу вона щось купувала на базарі в колгоспників, а в понеділок все оте куплене продавала. Завдяки цьому, Тітка мала ощадну книжку й жила заможнo, а тому ніколи й ніде не працювала.

...Бім вирішив чекати, хай там що. Та ось у сіруватій холодній імлі завиднівся одинокий автофургон і несподівано зупинився поміж Тіткою та Бімом. Двоє чоловіків з фургона запитали Тітку, чий собака. Вона збрехала, що її, і кусає кожного, бо сказився. Тоді чоловіки взяли з автомобіля малокаліберну, тримача, довгу жердку з обручем на кінці і сіткою, неначе сачок. Бім побачив рушницю і закрутив хвостом, бо думав про полювання. Молодший хлопець з фургона зрозумів, що собака не скажений.

Бім подумав, що чоловіки – хороші люди, та раптом усередині фургона тужливо проскімлив собака, безнадійно й гірко. Бім усе зрозумів: обман! Він рвонувся вбік, але... пізно: обруч сачка накрив його.

Фургон прибув до воріт, над якими була вивіска: "Вхід стороннім заборонено – небезпечно для здоров'я". То був карантин, куди привозили скажених собак і спалювали дотла, сюди ж потрапляли й зловлені бродячі пси, як можливі переносники епідемії. Їх відправляли для науки або здирали шкуру; інших тварин з інфекційними хворобами тут же й лікували, якщо це потрібно було. Ті двоє чоловіків, що зловили Біма, були простими різноробами цього двору. Вони ж час од часу очищали місто від бродячих псів або забирали собаку за особистою заявою власника. Цей обов'язок вони вважали неприємним і важким.

Бім був непритомний і опам'ятався через дві-три години. Біля нього сиділа та сама, давно знайома, Кудлатка. Зараз вона лизала Бімові ніс і вуха. В залізній тюрмі їх було лише двоє. Кудлатка теж змерзла, притулилася ближче до нього й згорнулася калачиком. Удвох стало трохи тепліше.

Раптом неподалік пролунав різкий постріл. Постріл нагадав Біму про Івана Івановича. Де взяли сили в Біма, він уже стояв на ногах, здавалося, він воскрес. І почав ходити маятником по фургону з кутка в куток. Потім знову до дверей, знову нюхав крізь щілину й нарешті вловив по запахах: у дворі щось тривожне. Бім почав

дряпатися в двері...

Настала ніч. Холодна, морозяна. Кудлатка завилала. А Бім дряпався. Він гриз зубами клапті жерсті й знову дряпався, уже лежачи. Кликав. Просив.

На ранок у фургоні стало тихо: Кудлатка не вила, Бім також притих, хіба що зрідка візьме та й шкребне лапою по залізу. Він геть знеміг і знесилів.

РОЗДІЛ 16

Зустрічі під час розшуку. Бімові сліди на землі. Чотири постріли

В неділю у місто приїхав Хрисан Андрійович з Альошею. Обидва домовилися, що Альоша спробує пошукати Чорновуха, поки батько спродає на базарі продукти. Альоша отримав від батька гроші і вказівку знайти та, при потреба, викупити Чорновуха.

Альоша пішов містом і чемно запитував усіх, чи не бачили білого собаку з чорним вухом. Саме в цей час і Толик вийшов з дому на чергові розшуки Біма. Він шукав наполегливо уже три дні. Толик уже одного разу був у Степанівни, незважаючи на заборону батьків, уже розповів, що Бім у нього був, ночував, а потім зник; довідався він від Степанівни й про те, що Іван Іванович скоро приїде.

На одній з вулиць, поблизу від вокзалу, Толик зустрівся з Альошею. Обидва шукали, як виявилось, одного й того ж самого собаку. Неважко уявити, як хлопчики порозумілись. Вони вирішили піти на вокзал. Людей тут тьма, хтось уже неодмінно бачив Біма. Потім вони мали зайти до Степанівни.

Того ж ранку в загальну вокзальну метушню, спираючись на палицю, вийшов із вагона швидкого поїзда сивий чоловік у коричневому пальті. У цю мить до нього й підійшли два незнайомі хлопчики, щоб запитати, чи не бачив Біма. А цим старим дядьком був не хто інший, як Іван Іванович.

Усі троє сіли на лавці у привокзальному скверику. І всі троє довіряли одне одному без будь-яких сумнівів. Толик розказав усе, що знав про Біма, навіть і те, що він кривий та хворий. Альоша коротко й до пуття повів про життя Чорновуха в селі. Хлоп'ятам усе подобалося в Івані Івановичу. Старий сказав, що треба йти додому, бо Бім, напевно, уже там.

Іван Іванович подзвонив до Степанівни. Вона вийшла разом з Люсею і заговорила, що Біма нема. Іван Іванович приліг вдома відпочити, та довго не міг лежати – знову почалися пошуки. Старий ще встиг розповісти сусідці, що операція пройшла добре.

Хлопчики побігли шукати Біма у його районі. Коли виходили, Люся передала Толикові картину "Наш Бім". На картинці Бім був дуже схожий: чорне вухо, чорна нога, жовтенькі цяточки по білому і великі очі.

Іван Іванович, ще на ліжку, вирішив: швидше на карантинну дільницю! Попередити собаколовів, розповісти прикмети, дати грошей, щоб сповістили, коли побачать. А може, Бім уже там. Він узяв таксі й незабаром був біля воріт карантинної дільниці. Була неділя, і сторож не хотів впустити старого. Та коли Іван Іванович розповів про свою ситуацію, йому дозволили. Іван Іванович відпустив таксі, сподіваючись, що він поведе Біма на повідку, й пішов до фургона. І ось сторож розчинив двері фургона. Іван Іванович сахнувся й закам'янів...

Бім лежав носом до дверей. Губи і ясна порвані гострими краями жерсті. Кігті передніх лап налилися кров'ю. Він дряпався в останні двері довго-довго. Дряпався до останнього подиху. Кудлатка, забившись у куток, завила. Іван Іванович поклав руку на голову Біма – вірного, відданого, люблячого друга.

...А тим часом Альоша й Толик, ще міцніше здружившись, ішли містом. Через годину вони теж прибули на карантинний двір, бо люди порадили їм звернутися сюди. Хлопчиків зустрів Іван Іванович і збрехав, що Біма тут нема і не було.

З неба сипав сніг. Цілий день хлопчики шукали Біма. А ввечері, як уже смеркло, Толик провів Альошу до автобусної зупинки. Дядечко Хрисан запросив Толика приїжджати до них в село.

Вдома Толик розповів батькам про свого нового друга Альошу, про пошуки Біма. Коли хлопчик заснув, його батько вирішив знати Біма. Чоловік просто хотів, щоб в синових очах зріс його авторитет. Мама вважала, що треба купити собаку. Звичайно, Семен Петрович не зважив на маленьку обставину, що дружба й довір'я не купуються й не продаються. Не знав він і того, що Біма вже не знайдеш.

Вранці Іван Іванович узяв рушницю в чохлі й поїхав на карантинну ділянку. Там зустрівся з тими двома собаководами, з гіркотою і болем довідався від них, що зловили вони Біма коло самого будинку. Обидва обурювалися тією Тіткою і на всі заставки лаяли її. Тяжко було Іванові Івановичу від того, що загинув Бім через злочинницький наклеп. Він не звинувачував цих двох робітників, що виконували свій обов'язок, однак молодий хлопець, як видно було, почував себе винуватим.

Іван Іванович попросив їх одвезти Біма в ліс. Поїхали утрюх у кабіні того самого фургона. На галявинці, де перед кожним полюванням Іван Іванович сідав на пенечок і слухав ліс, закопали Біма.

Іван Іванович вистрілив чотири рази: скільки років було собаці, стільки разів і стріляти.

* * *

Повертаючись назад, молодий хлопець несподівано зупинив автомобіль навпроти невеличкого села, неподалік від шосе, відчинив двері фургона й випустив Кудлатку. Собака мала врятуватися у селі, а хлопець вирішив покинути свою роботу.

Ще в лісі Іван Іванович довідався, що молодого хлопця звать Іваном і старшого – також Іваном. Усі троє – Івани, рідкісний збіг. Це їх зблизило ще більше, і розлучалися вони добрими знайомими.

...Того дня Семен Петрович організував розшуки. По-перше, в газеті з'явилося оголошення: "Пропав собака – сетер, білий з чорним вухом, кличка Бім, видатного розуму вчений собака. Місцезнаходження просимо повідомити за добру винагороду на адресу..." Велике місто заговорило про Біма. Тріщали телефонні дзвінки, йшли співчутливі листи читачів, снували в розшуках гінці. Так Бім прославився двічі: один раз за життя – як скажений, другий раз після смерті – як "видатного розуму собака".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

РОЗДІЛ 17

Ліс зітхнув

(Замість післямови)

І знову настала весна. Хрисан Андрійович з Альошею відвідати Івана Івановича. Альоша й один приїздив кілька разів. У такі дні вони з Толиком не розлучаються й знову шукають Біма. Якось Хрисан Андрійович висловив таке своє міркування: Коли вже у газетах надрукували, та не знайшовся, то, мабуть, його повіз хтось далеко. Головне діло – живий, оце й добре. Отож годі вже шукати його, хлоп'ята. Іван Іванович погодився. З того дня розшуки припинилися. Ідучи вже додому, Хрисан Андрійович поклав за пазуху місячне цуценя вівчарки – подарунок Івана Івановича. Альоша був у захваті. А сам старий придбав нове цуценя, теж – Бім, породистий, типової масті, англійський сетер. Цього Іван Іванович придбав "на двох" – собі й Толикові.

Але старого друга Іван Іванович уже не забуде. Саме тому він і опинився на тій самій галявинці і сів на той самий пеньчок. Знизу вгору добрими наївними, ласкавими й невинними оченятами дивився на Івана Івановича новий Бім. Старий подумав, що не треба, щоб у нового Біма, який починає життя, повторилася доля його друга.

Іван Іванович устав, випростався й майже крикнув: "Не треба!" У лісі хтось... вистрілив! Тричі вистрілив. Може, лиха людина поранила отого красеня дятла й добивала його двома зарядами... А може, хтось із мисливців закопував собаку, і йому було три роки... "Ні, неспокійно і в цьому блакитному храмі з колонами із живих дубів", – подумав Іван Іванович, стоячи з непокритою білою головою й звівши очі до неба. І це було схоже на весняну молитву. Ліс мовчав.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу